

'צדקה תציל ממוות'

סיפור מאת

בן-ציון יהושע

א

הייתי ילד בן עשר. חבורה נבחרת של תלמידים הוזעקה לחדרו של המנהל מועלם. על שולחנו עמדו כחיליים בצבא נפוליון קופות ועליהן הכתובת: 'צדקה תציל ממוות'. המנהל מועלם הביט בנו מעל משקפי הכסף התקועים על חוטמו האדום. זקנקנו האפרפר נד לכאן ולכאן כבעל קושיות. עיניו הקטנות התרוצצו כזוג גורי עכברים ובחנו אותנו אחד לאחד. הוא פתח ודרש בקול עמוק ובניגון של הלוויות: 'תינוקות של בית רבן, ילדי ישראל היקרים, מצבה של התורה בשפל המדרגה. כבר אמרו קדמונינו 'אם אין קמח אין תורה'. מחר בבוקר אתם הולכים להציל את התלמוד תורה שלנו. כל צמד תלמידים ייסע לבית העלמין הקדום שעל הר הזיתים, יקשקש בקופה בקול רועד ושביר בפני המשתטחים על הקברים ויכריזו 'צדקה תציל ממוות...צדקה תציל ממוות'. אין לצחוק, אין לחייך. ארשת של עצב ויגון תהיה נסוכה על פניכם ודמעה תתגלגל על עיניכם כדי לשבור לבבות. אין להרפות מהמשתטחים ליד הקברים עד שיכניסו כפות ידיהם עמוק לכיס וישלפו מטבעות שאותן ישלשלו לקופות. כשתתמלא הקופה שובו הנה. צמד ששיג סכום נכבד מכולם יזכה לקבל בחתימת ידי ספר תהילים קטן וחביב למזכרת ויצוין לשבח בפני כל תלמידינו. זכרו תלמידים, הקול קול יעקב, קול שבור ודמעות שליש בעיניים. וככל שנביע אומללות ומסכנות כן ייטב ובעזרת השם נצליח למלא קופות ולקיים את מוסדנו היקר מפז".

מאושרים מאיתנו לא היו בעולם. הנה מחכה לנו יום של בטלה מבלי להיענש עליו, טיול באוטובוס להר הזיתים משם נראה את מקום מקדשנו חמדת לבבנו וגם נקיים מצווה חשובה. כל הלילה לא עצמתי עין מהתרגשות וכשנרדמתי לזמן מה שמעתי קול שקשוק קופות כשקשוק כנפי מלאכים ושרפים.

בשש בבוקר בדיוק התייצבנו אני וחברי שלמה, שלימים נודע כאחד מצדיקי הדור, מקובל אלוהי שיש לו מהלכים במחוזות שמימיים, עושה נסים ונפלאות, מקרב לבבות ומשכין שלום בין הבריות. נשים עקרות זכו לברכתו ולפרי בטן. אני הכרתי אותו כשלומי, ילד שובב מארץ הילדים. כדורגלן שבעט 'בננה' ובעל ראש ברזל היודע לנגוח הישר אל השער. מומחה ל'סטנגה' בין המדרכות. להטוטן של ממש. הראש הזה אכן נועד לגדולות ונצורות. מורנו ורבנו מועלם הגיש לנו את הקופה תוך אזהרה: "חלילה לכם צאן קדושים

ליטול אפילו מיל שחור אחד מן הקופה. הגנב ייענש כפל כפלים מידי אדם ומידי שמיים רחמנא ליצלן".

איש לא חשב אז איך להגן על הילדים הרכים הללו מפני החמה היוקדת הקופחת על ראשיהם בעיצומו של הקיץ הלוהט, איש לא הציע לילדים פרוסה של לחם 'ברמן' שחור ועליו שכבת מרגרינה, איש לא חשב לצייד אותנו במימיית מים להרוות את צימאוננו. יצאנו לדרך כשברכת מורנו ורבנו מועלם מלווה אותנו ואנו מצוידים בפנים הפוכות של תשעה באב, אבלים וחפויי ראש עד לקצה היכולת. משרחק האוטובוס כמטחוי קשת מעיניו הבוחנות של מורנו ורבנו פרצנו בצחוק משחרר שמילא את האוטובוס מקצהו ועד קצהו. "באוטו הזה לא צוחקים", הטיף לנו הנהג והצטרפו אליו גם נוסעים מוכי יגון. חשנו הקלה מצד אחד ומצד שני הרגשנו שהילדות מאחורינו ואנו הפכנו ברגע אחד לקשישים מופלגים בני שמונים ומעלה, מוכי יגון במידה שסבל העולם רובץ על כתפינו הדלות.

ב

ככל שהשמש צרבה אותנו והכתה בנו ללא רחם, כך פנינו היו שחורות כשולי הקדירה ועצבות של אמת נשקפה מעינינו. הכיפות המוזהבות שעל הר הבית, מגדלי הכנסיות הכיפות והמינארטים של העיר העתיקה כבר לא עניינו אותנו. היינו מיוזעים וגרוננו ניחר. בסתר ליבנו התחננו לפני הצדיקים הקבורים כאן בהמוניהם שנזכה לפרוסת לחם וללגימה של מים. ברגע של חולשה וחוסר שליטה, שלומי ואני פרצנו בבכי עמוק, שמיד עורר את תשומת לב הסביבה. יהודים טובים ריחמו עלינו, אמרו: "אל תבכו ילדים!" והשליכו מטבעות לקופה שהלכה והתמלאה במהירות וכבר לא נותר בה כמעט מקום. בטננו הייתה שוקקה ושמענו קולות רעמים מתגלגלים בבטן המצומקת. "אתה שומע את מה שאני שומע?", שואל-קובע חברי שלומי.

"בוא נחזור הביתה!", אני אומר לו בקול בוכים.

"אתה השתגע, אתה?!", נזף בי. "אתה יודע שאתה לא יוצלח, אתה?!"

"למה אתה אומר את זה? עם הפרצוף העצוב שלי עשיתי היום קופה".

"אתה תלך אחריי ולא תצטער", אמר הקדוש לעתיד לבוא.

הלכתי אחריו כסומא בארובה. רגליי בקושי משכו אותי. הגענו לשער שכם שהיה מלא המולה: סבלים, גמלים, סוסים ופרידות, רוכלים מכל סוג ומין הכריזו בקולי קולות על מרכולתם. באמנות של פורץ קופות מדופלם, שלף שלומי כמה מטבעות מן הקופה ואמר: "בוא אחריי ואתה לא מספר לאף אחד. אלוהים ייסלח לילדים רעבים וצמאים".

סודני ענק לבוש גלימה לבנה. פניו שחומות ומבריקות שנראה בעיניי ככהן גדול. הוא עמד מול מיתקן מיוחד למכירת בוטנים חמים. ריח מופלא של קטורת עלה מן המתקן המעלה עשן. הסודני השמיע קולות במבטא מוזר ולא מוכר: "בוטנים, כוח ללילה". לא הבנתי מה

הקשר בין לילה לבוטנים חמים מדוכן של סודני שנראה כמו כהן בבית המקדש. הוא מילא לנו בוטנים בשקית עשויה עיתון מודפס.

"נקנה עכשיו כעכים עם סומסום", הכריז שלומי החכם באדם ופנה לדוכן העמוס כעכים. המוכר קרא בקולי קולות 'פֶּפֶפּ' יה סוחון', כעכים חמים". ריח נפלא של סומסום קלוי עמד באוויר.

"עכשיו נקנה בשתיית תמר הינדי", אמר שלומי. פנינו לקראת צלצולי צלחות הנחושת של מוכר התמר-הינדי, המשקה הקר והחמצמץ המונח על כרסו של המוכר בכד חרס גדול. הוא צלצל בצלחות הנחושת במיומנות רבה ומזג לנו מן המשקה המרווה עד שעניינו בהקו באושר אין סופי.

היינו עכשיו ילדים שמחים, שבעים ורוויים. את העודף שנשאר לנו שלשל שלומי חזרה לקופה. "אנחנו מחזירים עודף כדי לא להיות גנבים", ביטא שלומי כהן את תורת המוסר שלו.

ג

"כל הכבוד ילדים יקרים", חייך אדון מועלם מאוזן לאוזן, "אתם הראשונים. אני מקווה שלא אתאכזב מכם". הוא מנה בזריזות פרוטה לפרוטה עד שהצטרפה למאה. חשבתי בלבי שאדון מועלם היודע לספור מטבעות במהירות יכול לעבוד במכולת של אבא.

הנערים התחילו להגיע בזה אחר זה ואדון מועלם מונה את הקופות ורושם על דף משובץ את שמות הקבצנים ואת סכום הפדיון שהביאו. חלקם הגיעו עם חצאי קופות, שלישי או רביעי. הוא נזף בהם: "פרות הבשן, אפילו את דמי הנסיעה לא כיסיתם!".

סוף סוף הושלמה המלאכה. אדון מועלם הותיר אותנו במתח. ריח כבד של פסוליה עמד בחדר האוכל. אדון מועלם השליט שקט ואמר: "ילדים, עשיתם מלאכת קודש לעבודת המשכן, אך עלו על כולם שני נערים מופלאים", הוא הצביע עליי ועל שלומי, "אני מעניק להם ספר תהילים לכל אחד וכשיגדלו בעזרת השם נשלח אותם לקבץ צדקה בקהילות ישראל בכל אתר ואתר".

"אתה רואה כמה אני חכם!", אמר לי שלומי ברוב צניעותו, "היינו ראשונים בקיבוץ נדבות, טיילנו ליד קברי אבות במקום ללמוד תורה, נטלנו במשיכה קצת מטבעות ואכלנו לשובע דברים טובים ועוד קיבלנו מתנה יפה וקיבלנו הבטחה שבעתיד נהיה קבצנים עוד יותר גדולים", צחק שלומי וצחקתי אני צחוק של הסכמה.